

RATNA SJEĆANJA — PRILOG ISTRAŽIVANJU NOB-a U PODGORJU GODINE 1944.

Nakon kapitulacije fašističke Italije u rujnu 1943. sva podgorska mjesta bila su oslobođena strane okupacije, ali ne za dugo. Već na početku 1944. na mjesto talijanskog okupatora dolaze njemačke vojne formacije i zaposjedaju cijelo ovo područje. Povratkom Nijemaca vraćaju se i njihovi sateliti-ustaše, kojima je prepuštena kontrola nad podgorskim priobalnim gradićima Sv. Juraj i Karlobag, uključivši i njihovu okolicu. Nešto kasnije dobivaju i patronat nad otocima Pagom i Rabom.

Njemačko-ustaške horde prva tri mjeseca 1944. čine prava divljaštva među narodom, s namjerom da likvidiraju rukovođe ljude, suradnike i simpatizere NOP-a, i da mobiliziraju što veći broj ljudi u svoje redove, a sve u cilju ugušenja NOP-a u ovom kraju.

Nijemci su danonoćno upadali u podgorska sela, gdje su pljačkali i terorizirali nevino stanovništvo. Obično su to bile grupe od po 50, 100 ili 150 vojnika. Ponekad su se znali prurušavati i u partizanske uniforme da bi što lakše otkrili aktiviste i suradnike NOP-a.

Uhapšeni su odvodili u garnizone na saslušavanje služeći se pri tome gestapovskim metodama, nakon čega je vršena njihova selekcija: mladiće sposobne za vojsku mobilizirali su u svoju Legiju, a druge su vrbovali za svoje doušnike, koji su ih trebali obavještavati o brojnom stanju partizana, rukovođićim ljudima NOP-a, lokacijama partizanskih baza, vrsti naoružanja, načinu opskrbe oružjem i hranom, programu akcija i konačnom cilju borbe.

Osim davanja navedenih informacija pojedini njemački doušnici dobivali su zadatak da likvidiraju pojedine rukovođe ljude NOP-a i sprovedu genocid nad nedužnim stanovništvom.

Zbog niza terorističkih akcija i brutalnosti postupaka okupatora i ustaša zavladao je neopisiv strah i strepnja među ljudima.

Teror je imao negativni utjecaj na organizacije NOP-a, koje su na taj način bile razbijene i ostale međusobno nepovezane na cijelom prostoru od Karlobaga do Senja. Može se slobodno reći da je to bio najteži i najkrićniji period za NOP na prostoru Senjskog podgorja. Upravo u takvoj situaciji Okružni komitet Partije za Hrvatsko primorje odredio je da polovicom ožujka 1944. odemo na ovo područje Luka Babić, Nadan Mrakovčić, drug David i ja, s rekvizitima prop. odjela Kotarskog NOO-a, a u cilju političkog djelovanja na podgorskom području.

Budući da je u to vrijeme područje Senja bila okupirano, pokušali smo u više navrata probiti se do odredišta, ali nam to nije bilo moguće učiniti zbog opreme koju smo nosili. Upravo zbog toga drugovi Mrakovčić i David ostaju s opremom u Krmpotama, a Luka Babić i ja nakon četiri do pet dana putovanja probijamo se do Klade, gdje odsjednemo kod Lukine obitelji. U Kladi se tada nalazio brod s tridesetak njemačkih vojnika, koji su kontrolirali to područje, što je onemogućilo Luku Babića, inače invalida, da nastavi put po velebitskim vrljetima. Zato smo odlučili da se Luka Babić, dok se ne rasčisti situacija, prebaci u Lopar na otoku Rabu, a ja sam nastavio put preko Podova prema Karlobagu.

Već isti dan uspio sam se na Malim Brisnicama povezati s drugovima Markom Furlanom, članom Kotarskog komiteta partije Senj, Dragom Vukelićem, drugom Lujem, članovima Kotarskog komiteta SKOJ-a i Maricom Biondić, članom AFZ-a za kotar Senj, koji su tu bili izolirani i odsječeni od ostalih organizacija NOP-a više od mjesec dana. Grupa druga Lovre Stanišića i Slavka Rogića u Zavižanu također je bila izolirana i odsječena od ostalih organizacija NOP-a.

Prikupivši informacije od navedenih drugova o općim i političkim prilikama u Podgorju, a poznavajući prilike u Hrvatskom primorju i Gorskom kotaru, odlučili smo da o tome informiramo mještane Malih Brisnica radi podizanja morala, što je i učinjeno na sastanku održanom u noći pod osiguranjem seoske straže.

Sutradan, s obzirom na to da sam dobro poznao ljude i teren, nastavio sam put prema Prizni i Karlobagu, s namjerom da izvidim mogućnost povezivanja odsječenih NOO-a na tom području, o čemu sam prema dogovoru trebao pri povratku informirati drugove koji su ostali u Malim Brisnicama.

Za par dana uspio sam se povezati s Ivanom i Jurom Starčevićem na Starčević-Podu, s Martinom Štokićem na Štokić-Podu, s Ivanom Matijevićem u Grabovači, Nikolom Starčevićem, Dujom Prpićem, Danom Matijevićem i Nikolom Matijevićem u Prizni, Franom Smojverom, Ivanom Smojverom, Jurom Smojverom, Karlom Bačićem i drugima u Cesarici, koji su mi pomogli povezati svih pet NOO-a od Klade i Starigrada do Karlobaga, a preko njih smo kroz kraće vrijeme uspjeli aktivirati i omladinske organizacije SKOJ-a i USAOH-a.

Okolo tjedan dana nakon mog dolaska na teren Podgorja Okružni komitet Partije za Hrvatsko Primorje uputio je na ovo područje drugove Orena Ružića (Jegora), političkog sekretara Kotarskog komiteta Partije Senj, i Ivicu Balena kao člana Okružnog komiteta SKOJ-a. Dolazeći u Podgorje, oni odvođe sa sobom i drugove iz Malih Brisnica, čime je otpala moja obveza da dolazim njima. Svi smo se smjestili u kući Mije Matijevića iz Prizne, gdje smo ostali oko desetak dana zbog teške, opasne situacije i vrlo lošeg vremena.

Za to vrijeme popunjen je Kotarski komitet Partije drugovima Nikolom Starčevićem, Ivanom Matijevićem i mnome.

Čim nam je vrijeme dopustilo, mijenjamo mjesto boravka i prebacujemo se u pećinu u Vičuškoj dragi kod Prizne. Tu je održan i prvi radni sastanak Komiteta, s tri točke dnevnog reda:

1. Analiza političke situacije na terenu i aktiviranje svih organizacija NOP-a,

2. Kako i od kuda prikupiti sredstva za život i rad Komiteta,

3. Formiranje vojne jedinice.

Na temelju analize političke situacije donesen je zaključak da se ide u protuofenzivu. Najprije je trebalo likvidirati domaće doušnike i pomagače okupatora i ustaša. O uspješnosti izvršenja zadatka ovisio je daljnji rad na aktiviranju svih organizacija NOP-a.

U trećoj točki dnevnog reda zaključeno je da se formira vojna jedinica s oko 40 do 50 boraca, koja bi imala zadatak vršenja vojnih akcija uz politički rad. Realizacija navedenih zaključaka otpočela je akcijom prikupljanja sredstava za život.

Najprije odlazimo na Pag i Rab, gdje dobivamo manju količinu hrane, koju Ivan Matijević i ja dopremamo u Priznu, a Oren Ružić i Nikola Starčević dolaze na Molat II. Pomorsko-obalnom sektoru, gdje dobivaju desetak boraca za rukovodeći kadar u vojnoj jedinici koja će djelovati u Podgorju, zatim punu barku hrane i vojne opreme, koju dopremaju u Priznu.

S II-im POS-om dogovoreno je da će se naknadno dopremiti jedna radio-stanica stacionirana u planini (po odobrenju Vrhovnog štaba) te da će se dati svaka pomoć u hrani i vojnoj opremi.

Dolaskom desetine boraca s Molata i dopremom vojne opreme omogućeno je formiranje udarne grupe od 35 do 40 boraca, čime su stvoreni svi preduvjeti za naše odlučno poduzimanje protuofenzive. Nije prošlo ni punih mjesec dana a već su u Podgorju istrijebljeni domaće izdajice-sluge okupatora. Neki su likvidirani a neki su pobjegli u unutrašnjost zemlje.

Teren je sada ostao bez domaćih izdajica, pa je Nijemcima i ustašama preostalo da, bez obavještenja, lunjaju velebitskim kršem noseći stalno »glavu u torbi«.

Aktiviranjem radio-stanice, koja je dopremljena 15. svibnja 1944, naše vojne akcije bile su mnogo djelotvornije. Putem radio-stanice avioni su potopili više desetaka neprijateljskih brodova (penica) s cijelim teretom i posadom od oko 10 do 15 vojnika.

U mjesecu lipnju 1944. na ovo područje dolaze drugovi Josip Car, Zvonko Petrinović i Božo Juretić, a nešto kasnije Ljubo Matrljan, Ivan Špalj, Ivan Smojver i Mira Šegota, kojima se popunjava Kotarski komitet partije i SKOJ-a, koji rukovodi akcijama do oslobođenja. Iz ove grupe izdvaja se Oren Ružić, koji je u mjesecu listopadu 1944. premješten na rad u zadarski Komitet. Dolaskom ovih prekaljenih boraca intenziviraju se borbene akcije i politički rad među stanovništvom. Evo neke od važnijih borbenih akcija koje su izvršene tijekom 1944.

Pod Gagerom na otoku Pagu razbijen je ustaški patrolni čamac u kojem su ubijena dvojica ustaša i dva su ranjena.

Kod Dida-punte na otoku Pagu zarobljen je ustaški brod sa šestoricom ustaša.

U Bačvicama kod Prizne izvršen je napad na njemački patrolni brod, pri čemu su ubijena četvorica Nijemaca, ali brod nije zarobljen.

Pored njemačkog garnizona u Jablancu minirana su dva njemačka kamiona.

Izvršen je napad na ustaše na Oltarima, kojom je prilikom ubijen jedan ustaša, a dvojicu ustaša su ranili.

Na političkom planu, formirano je oko 20 NOO-a, s preko 80 odbornika. Tada je organizirano djelovalo oko 60 članova Partije, koji su bili osposobljeni za obavljanje složenijih zadataka. Aktivirano je oko 400 omladinaca i omladinki preko organizacija USAOH-a i SKOJ-a. Organizirana je Antifašistička fronta žena. Formirana je udarna grupa s oko četrdesetak boraca. U VI ličku, XIII Primorsko-goransku i XXXV diviziju NOV-e, kao i u II POS s rajona Cesarice upućeno je 40 boraca, s rajona Prizna 55 boraca, s rajona Jablanac 31 borac, s rajona Stinica 68 boraca a s rajona Klada—Starigrad 51 borac. Na žalost, ovakvih podataka nema za općine Sv. Juraj i Krasno, ali se procjenjuje da je i sa ovih rajona uključen u redove NOV-a približno isti broj boraca, što znači da je iz navedenih krajeva upućeno u redove NOV-e, oko 500 boraca ne uzimajući u obzir borce i aktiviste koji su djelovali na podgorskom području.

Kao poseban uspjeh ističe se upućivanje stotinjak legionara u II Pomorsko-obalni sektor, jer su izrazili želju da nastave borbu protiv okupatora.

U to vrijeme II Pomorsko-obalni sektor povjerio nam je prebacivanje većih količina materijala i hrane za vojne jedinice i organizacije NOP-a u Lici.

Za tu svrhu morali smo organizirati kod naroda više karavana od 60, 80, 100 i do 120 mula, kojima smo obavljali pregon materijala od morske obale u Prizni preko Velebita do Ličkog Lešća u Lici. Koliko je to iziskivalo stradanja i patnji ovog stanovništva, osobito omladine, teško je i zamisliti.

Među najvažnije političke uspjehe NOB-a Podgorja spada organizacija Prve Konferencije USAOH-a, koja je održana 10. rujna 1944. na velebitskom prijevoju »Alan« — iznad Jablanca, u pilani Ivana Balena, koju su Nijemci radi odmazde nešto kasnije i zapalili.

Konferenciji je prisustvovalo oko 400 organiziranih omladinaca, oko 70 odbornika, više stotina žitelja i neorganizirane omladine, borci udarne grupe, grupa Engleza i rukovodstva društveno-političkih organizacija, što je činilo veličanstven zbor naroda kojem je prisustvovalo oko tisuću osoba.

Omladina i narod Prizne i Cesarice došli su na Konferenciju iz pravca jugoistoka Premužićevom stazom, pod hrvatskim zastavama, koje su uz put rečeno — zbog nedovoljnog broja posuđene iz crkava, kako bi bili što svečanije okićeni. Ostala omladina i stanovništvo iz Jablanca, Stinice, Stariграда, Klade i Sv. Jurja pristizali su na Konferenciju iz raznih pravaca, ovisno o mjestu prebivališta. Nesmetano održavanje konferencije osiguralo je četrdesetak boraca udarne grupe, te dvadesetak naoružanih omladinaca i odbornika. Značaj Konferencije uvećan je dolaskom komesara Primorsko-goranskog područja druga Miloševića, koji nije mogao suzdržati suze radosnice videći mnoštvo ljudi okićenih zastavama. Referat na Konferenciji održao je sekretar Kotarskog komiteta SKOJ-a Zvonko Petrinović.

Engleski kapetan Stokes, vođa grupe Engleza koja je upravljala radio-stanicom, očito dirnut razdraganošću i prisutnošću tolikog broja omladine i ostalih, održao je kraći pozdravni govor.

Poslije Konferencije izveden je kulturno-umjetnički program. Veselje se nastavilo pjevanjem borbenih partizanskih pjesama, igranjem i plesom.

Oko 2 sata poslije podne slavlje se moralo prekinuti jer je na Alan stigla grupa od 85 legionara, koja je dezertirala iz njemačkog garnizona Jablanac, pa ju je trebalo odvesti na otok Molat u II Pomorsko-obalni sektor.

Svi ovi uspjesi podigli su moral i vjeru u našu pravednu borbu. Konferencija je bila samo rezultat svih naših napora i poticaj za daljnju borbu do oslobođenja.

Kada se ovim uspjesima dodaju i ne mali rezultati boraca i aktivista NOP-a grada Senja, Krivog Puta, Vratnika, na drugim forntovima, može se reći da je kotar Senj u NOB-u časno ispunio zadatak za oslobođenje zemlje od okupatora.

Sl. 53 — Ruševine tvornice duhana na Staroj cesti stanje od 8. X 1943., poslije njemačkog bombardiranja.